

Bài báo nghiên cứu

VẤN ĐỀ BẢN CHẤT CON NGƯỜI TRONG TƯ TƯỞNG TRIẾT HỌC CỦA BLAISE PASCAL

Nguyễn Trần Minh Hải

Trường Đại học Sư phạm Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

Tác giả liên hệ: Nguyễn Trần Minh Hải – Email: haintm@hcmue.edu.vn

Ngày nhận bài: 12-9-2022; ngày nhận bài sửa: 18-11-2022; ngày duyệt đăng: 28-11-2022

TÓM TẮT

Con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal gồm có bản chất tự nhiên, bản chất tư duy với luận điểm nổi tiếng “con người... là một cây sậy biết tư duy”, con người biết suy nghĩ hay “con người tạo vật kì dị nhất của tự nhiên” (Pascal, 2020, p.51) và bản chất con người là sản phẩm của Đức Giêsu. Từ bản chất tự nhiên và bản chất tư duy, con người bộc lộ những mâu thuẫn, mâu thuẫn giữa linh hồn và thể xác, mâu thuẫn giữa sự vĩ đại và sự khốn khổ và để giải quyết những mâu thuẫn đó, theo Blaise Pascal chỉ có cách là tin và yêu một tôn giáo có thể hiểu được con người – Đức Giêsu. Bài viết này tập trung trình bày vấn đề bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal: Bản chất tự nhiên, bản chất tư duy của con người và con người là sản phẩm của Thiên Chúa; từ đó đưa ra những nhận định, đánh giá về giá trị, hạn chế và những đặc điểm cơ bản về bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal.

Từ khóa: Blaise Pascal; bản chất; tự nhiên; triết học; con người; tư duy

1. Đặt vấn đề

Blaise Pascal sinh năm 1623, mất năm 1662, ông là một nhà khoa học tự nhiên, nhà triết học tôn giáo. Quan điểm triết học chủ yếu của Blaise Pascal được tập hợp và xuất bản với tên gọi *Suy tưởng (Pensées)* vào năm 1669 (sau khi Pascal mất), gồm những cách ngôn và những ghi chép mà ông luôn mang theo bên người.

Vấn đề bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal được hình thành xuất phát từ những yêu cầu khách quan của kinh tế, chính trị – xã hội ở Pháp thế kỉ XVII, giai đoạn đầy biến động với sự thay đổi của phương thức sản xuất cùng hàng loạt các cuộc chiến tranh, xung đột tôn giáo khiến cho những giá trị, tiếng nói và thân phận con người bị khủng hoảng nghiêm trọng. Cả cuộc đời và sự nghiệp chứng kiến những bất công, những khó khăn... Blaise Pascal nhận thấy, giải quyết những mâu thuẫn trong xã hội, con người cần phải có một chỗ dựa, một nơi nương náu về mặt tâm hồn do những điều kiện cơ bản về vật chất lúc bấy giờ không còn được đảm bảo. Với tinh thần nhân đạo, Blaise Pascal dù là

Cite this article as: Nguyen Tran Minh Hai (2022). The problem of human nature in Blaise Pascal's philosophical thought. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 19(11), 1922-1931.

nhà khoa học tự nhiên hay nhà triết học về tôn giáo nhưng vẫn luôn hướng đến những giá trị nhân văn, những giá trị đạo đức, những giá trị thiêng liêng.

Bản chất con người theo tư tưởng triết học của Blaise Pascal có sự kết hợp giữa phần tự nhiên và phần tư duy. Trong đó, yếu tố tư duy giúp con người trở nên khác biệt về chất so với các loài khác với luận điểm nổi tiếng “con người... là một cây sậy biết tư duy”, con người biết suy nghĩ hay “con người tạo vật kì dị nhất của tự nhiên” (Pascal, 2020, p.51). Thông qua quá trình đào sâu suy nghĩ đã khẳng định giá trị của mỗi con người, bởi vì chúng ta là con người nhưng mỗi người lại là một con người khác, con người không hòa tan, không chung chung, mà là con người cụ thể. Từ quá trình tư duy, con người thể hiện được bản chất, sự vĩ đại và phẩm giá và cả những khốn khổ, bất hạnh. Chỉ khi con người ý thức được bản thân mình, con người mới có thể điều chỉnh hành vi, thái độ cho phù hợp với xã hội. Biết được giá trị thực của mình là liều thuốc tốt nhất để dẫn dắt con người hướng đến cái thiện.

Bên cạnh bản chất tự nhiên và tư duy, con người còn là sản phẩm của Đức Giêsu. Theo Blaise Pascal, mọi sự tự do, vĩ đại, đau khổ, hạnh phúc... của con người suy đến cùng đều xuất phát từ Ngài và trở về với Ngài. Sự sống, bản thể, tinh thần của chúng ta, theo Blaise Pascal đều vì thân thể – Đức Giêsu.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người

Trong dòng chảy tư tưởng của nhân loại, đã có nhiều quan điểm khác nhau khi bàn về bản chất của con người. Trả lời cho câu hỏi: “Sự khác nhau giữa con người và loài vật?”, Platon (427-347 TCN) cho rằng, “Lí trí là phần duy nhất của linh hồn bất tử. Đó là phần siêu việt thể, xuất phát từ linh hồn vũ trụ, thế giới thần linh, phân biệt con người với loài vật và thế giới phạm tục nói chung” (Dinh & Doan, 2018, p.100). Aristoteles (384-322 TCN) thì cho rằng, con người là “một động vật có tính xã hội” (Ministry of Education and Training, 2008, p.609)...

Đối với Blaise Pascal, bản chất con người được ông xem xét và trình bày dưới nhiều góc độ, đó là: Bản chất tự nhiên, bản chất tư duy, bản chất con người là sản phẩm của Đức Giêsu. Thông qua những trình bày, phân tích về bản chất con người, Blaise Pascal cũng đồng thời trả lời câu hỏi: “Sự khác nhau giữa con người và loài vật?”.

2.1.1. Bản chất tự nhiên của con người

Blaise Pascal cho rằng, bản chất con người hoàn toàn tự nhiên, theo nghĩa là mọi người như loài thú – một mặt: mang bản tính tự nhiên; mặt khác, bản chất con người luôn luôn thay đổi theo điều kiện tự nhiên, hoàn cảnh bên ngoài (nghỉ ngơi có nghĩa là chết). Theo Blaise Pascal: “Bản chất con người thì hoàn toàn tự nhiên, omme animal (Latinh: Mọi loài thú). Không gì mà người ta không thể biến thành tự nhiên; không gì tự nhiên mà người ta không thể mất” (Pascal, 2020, p.62).

Theo Blaise Pascal, chính bản chất tự nhiên đã bộc lộ ra điểm yếu của con người nhưng sự tồn tại của bản chất tự nhiên là điều tất yếu. Bản chất tự nhiên khiến cho con người ngay

trong đời sống của mình luôn khát khao vươn lên để nhận thức cái vô hạn, mặt khác, lại thừa nhận sự hạn chế trong khả năng nhận thức của mình.

Như vậy, bản chất tự nhiên được xem là động lực thúc đẩy con người trở nên khác về chất so với các loài khác, con người luôn khát khao vươn lên trong cuộc sống chứ không an phận, chấp nhận sự nhỏ bé, sự yếu đuối.

2.1.2. Bản chất tư duy của con người

Bản chất tư duy của con người tồn tại song song với bản chất tự nhiên, Blaise Pascal nhấn mạnh đặc điểm cũng như sức mạnh của con người chính là biết tư duy, ông đưa ra luận điểm nổi tiếng: “Con người chỉ là một cây sậy, thứ yếu đuối nhất trong thiên nhiên, nhưng đó là một cây sậy biết tư duy” (Pascal, 2020, p.145). “Là một cây sậy” thứ rất nhỏ bé, nhưng con người cao quý hơn tất cả các “loài” khác là bởi con người “biết tư duy”, con người biết được sự yếu đuối, nhỏ bé và bất lực của mình trước vũ trụ bao la rộng lớn, con người biết được lí do vì sao mình chết, còn những “loài” khác thì không biết gì về điều đó. Blaise Pascal khẳng định: “Sự vĩ đại của con người xuất phát từ chỗ biết rằng con người thật khôn khéo... Biết mình khôn khéo thì thật khôn khéo, nhưng lại thật vĩ đại khi biết mình khôn khéo” (Rosen, 2004, p.124).

Theo Blaise Pascal, “toàn bộ phẩm giá của chúng ta, cốt ở tư tưởng”, Blaise Pascal kêu gọi mọi người hãy nỗ lực đào sâu suy nghĩ; đây chính là nguồn gốc của tinh thần” (Pascal, 2020, p.145-146), con người cần phải tư duy, phải suy tư về bản thân mình, về cuộc sống và những sự vật hiện tượng xung quanh... đó là biểu hiện của con người sống, con người hiện thực. Tư duy giúp cho con người biết mình là ai, biết mình đang ở vị trí nào, biết mình như thế nào...

Blaise Pascal cho rằng: “Con người có thể mất tay, mất chân, thậm chí không đầu, nhưng chúng ta không thể tưởng tượng con người không có tư duy; toàn bộ phẩm giá con người nằm ở tư duy” (Pascal, n.d, мысли, Статья II, Тезис XIV). Theo đó, con người có thể mất tất cả, nhưng có một yếu tố quan trọng nhất, bản chất nhất, sâu sắc nhất, làm nên giá trị, phẩm giá của con người chính là tư duy. Bản phận của con người, phẩm giá của con người cốt ở suy nghĩ, ở tư duy, “suy nghĩ – là việc mà con người thực hiện từ khi được tạo ra” (Pascal, 2020, p.82-83).

Vì vậy, khi trả lời cho câu hỏi “Sự khác nhau giữa loài người và loài vật?”, theo quan điểm của Blaise Pascal, sự khác nhau giữa loài người và loài vật là ở chỗ, con người biết tư duy, còn loài vật thì không.

2.1.3. Bản chất con người là sản phẩm của Đức Giêsu

Bản chất con người được Đức Giêsu tạo ra và thuộc về Đức Giêsu. Đây là quan điểm duy tâm tôn giáo của Blaise Pascal về nguồn gốc và bản chất của con người, mọi sự tự do, vĩ đại, đau khổ, hạnh phúc... của con người suy đến cùng đều xuất phát từ Ngài và trở về với Ngài. Sự sống, bản thể, tinh thần của chúng ta, theo Blaise Pascal đều vì thân thể – Đức Giêsu. Theo Blaise Pascal, để nhận thức về bản chất con người, buộc chúng ta phải bắt đầu

từ những bộ phận, những bộ phận biết suy nghĩ cấu thành thân thể chúng ta, bởi ta là bộ phận của một toàn thể, và phải thấy mỗi bộ phận cần yêu chính nó thế nào... giống như việc: “Nếu bàn chân và bàn tay có ý chí riêng, chúng chỉ có thể ở trong trật tự của chúng bằng cách khiến ý chí riêng phục tùng ý chí đứng đầu điều khiển toàn bộ thân thể, chúng rơi vào rối loạn và phiền toái; nhưng khi chỉ muốn điều tốt cho thân thể, chúng đạt tới điều tốt của chính chúng” (Pascal, 2020, p.189-190).

Con người là một bộ phận của Đức Giêsu, Ngài là thân thể, chúng ta là bộ phận của Ngài, Blaise Pascal nhận định: “Là một bộ phận nghĩa là chỉ có sự sống, bản thể, cũng như chuyển động thông qua tinh thần của thân thể, và vì thân thể... Chúng ta yêu bản thân, bởi bản thân chúng ta là bộ phận của Đức Giêsu. Chúng ta yêu Đức Giêsu, bởi Ngài là thân thể mà chúng ta là bộ phận. Tất cả là một. Một ở trong thân khác, như Tam vị (les trois personnes)” (Pascal, 2020, p.192-193).

Bản chất con người là cái tốt đích thực, đức hạnh đích thực và một tôn giáo đích thực. Quá trình nhận thức về cả ba yếu tố – cái tốt – đức hạnh – tôn giáo là gắn liền với nhau, một người mang bản chất tốt, một người đức hạnh thực sự phải song hành với một tôn giáo.

Dưới góc nhìn tôn giáo, hoàn toàn có thể hiểu khi Blaise Pascal cho rằng con người là bộ phận của Đức Giêsu (Ngài là toàn thể). Tuy nhiên, chính điều này đã bộc lộ hạn chế cơ bản trong quan điểm của Blaise Pascal khi bàn đến con người, bởi suy đến cùng, con người trong tư duy của Blaise Pascal không hề có tự do thực sự về mặt tâm hồn hay thể xác, dù cho cố gắng thế nào thì con người cũng chỉ là một bộ phận của Đức Giêsu, trong vòng giới hạn “tự do” của Ngài.

Tóm lại, bản chất con người theo tư tưởng triết học của Blaise Pascal gồm bản chất tự nhiên – yếu tố tạo thành con người, một thực thể, một tồn tại nhỏ bé trong tự nhiên; bản chất tư duy – yếu tố nâng con người lên một vị trí mà không một loài nào có thể có được; bản chất con người là sản phẩm của Đức Giêsu – Ngài là thân thể, chúng ta là bộ phận, tất cả những phẩm giá của chúng ta có được cũng từ Ngài và trở về với Ngài.

2.2. Giá trị và hạn chế trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người

V. I. Lênin từng căn dặn: “Khi xét công lao lịch sử của các nhân vật lịch sử, người ta không căn cứ vào chỗ họ không cống hiến được gì so với những đòi hỏi của thời đại đương thời, mà căn cứ vào chỗ họ đã cống hiến được gì mới so với các bậc tiền bối của họ” (Lenin, 2005, p.214-215). Trong điều kiện lịch sử, chính trị - xã hội nước Pháp thế kỉ XVII, dù là “lời biện hộ cho tôn giáo”, song, tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người đã để lại nhiều dấu ấn đáng ghi nhận.

2.2.1. Những giá trị về bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal

Một là, bản chất con người là một trong những nội dung trọng tâm trong triết học của Blaise Pascal

Xem con người là trung tâm trong các luận giải, phân tích. Blaise Pascal chú trọng giải thích những vấn đề về bản chất con người dưới góc độ tự nhiên và tư duy, đề cao năng lực tư duy của con người.

Xuyên suốt hành trình tư duy của mình, con người là đối tượng quan trọng mà Blaise Pascal hướng đến và tập trung luận giải dưới nhiều khía cạnh khác nhau. Trong tác phẩm *Pensees – Suy tưởng*, câu hỏi “con người trong tính vô hạn là gì?” và “cuối cùng, con người là gì trong tự nhiên?” được Blaise Pascal đặt ra ngay từ những trang đầu tiên. Ông đã cố gắng đề cập đến những vấn đề trọng tâm của cuộc sống con người xoay quanh hiện thực và khát vọng của con người trong tương lai.

Con người theo quan điểm của Blaise Pascal vừa mang tính hư vô, vừa mang tính toàn thể, vừa là tất cả, vừa không là gì cả, vừa ổn định nhưng luôn luôn thay đổi. Điều này hoàn toàn phản ánh đúng tính chất không ổn định trong bối cảnh xã hội Pháp lúc bấy giờ, cũng như sự bất an trong chính đời sống, tư duy của Blaise Pascal.

Blaise Pascal đã đưa ra những trình bày, phân tích về bản chất con người, chú ý bản chất của con người ở hai mặt tự nhiên và tư duy. Theo Blaise Pascal, chính bản chất tự nhiên ấy là yếu tố thôi thúc cho con người trở nên khác biệt hoàn toàn so với các loài vật khác. Bởi vì, chính sự tồn tại của “điểm yếu” đó khiến cho con người luôn khao khát vươn lên trong cuộc sống chứ không an phận và chấp nhận. Bên cạnh đó, Blaise Pascal còn nhấn mạnh đặc điểm cùng với sức mạnh của con người chính là biết tư duy hay bản chất tư duy của con người với luận điểm nổi tiếng: “con người... là một cây sậy biết tư duy” (Pascal, 2020, p.145).

Hai là, Blaise Pascal đã trình bày, phân tích bản chất con người dưới nhiều khía cạnh

Bản chất tự nhiên của con người, theo Blaise Pascal là hoàn toàn phụ thuộc vào tự nhiên, là sản phẩm của tự nhiên. Theo ông, “bản chất con người thì hoàn toàn tự nhiên, omme animal (Latinh: Mọi loài thú). Không gì mà người ta không thể biến thành tự nhiên; không gì tự nhiên mà người ta không thể mất” (Pascal, 2020, p.62). Chính tự nhiên đã bộc lộ ra sự yếu đuối nhưng đó là yếu tố thúc đẩy con người luôn khao khao vươn lên trong cuộc sống.

Dưới góc độ tư duy, Blaise Pascal đặc biệt đề cao vai trò của tư duy và cho rằng, chính tư duy mới là cái quyết định đặc điểm của con người và sức mạnh của loài người, theo ông: “Con người có thể mất tay, mất chân, thậm chí không đầu, nhưng chúng ta không thể tưởng tượng con người không có tư duy; toàn bộ phẩm giá con người nằm ở tư duy” (Pascal, Lesson II, Thesis XI), và ông khẳng định: “con người chỉ là một cây sậy, thứ yếu đuối nhất trong tự nhiên, nhưng đó là một cây sậy biết tư duy” (Pascal, 2020, p.145). Yếu đuối bởi vì một ngọn gió hay một tác động của tự nhiên cũng khiến con người bị tổn thương, con người chỉ là một yếu tố trong tự nhiên bao la, con người không phải là tất cả. Tuy nhiên, chính vì biết tư duy

và bản chất con người gắn liền với tư duy nên con người khác biệt hoàn toàn về chất so với các loài khác.

2.2.2. Một số hạn chế về bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal

Thứ nhất, thế giới quan duy tâm, tôn giáo bao trùm toàn bộ vấn đề con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal

Không chỉ là một nhà khoa học, Blaise Pascal còn là một nhà hoạt động tôn giáo. Đó là lí do vì sao vấn đề con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal được bao trùm bởi thế giới quan duy tâm tôn giáo. Khi nói về bản chất con người, Blaise Pascal cho rằng, “bản chất đích thực” của con người là cái tốt đích thực, đức hạnh đích thực và tôn giáo đích thực. Quá trình nhận thức cả ba yếu tố đó phải gắn liền với nhau theo trình tự cái tốt – đức hạnh – tôn giáo.

Bên cạnh đó, Blaise Pascal khẳng định, bản thân con người là một bộ phận của Đức Giêsu, Ngài là thân thể, chúng ta là bộ phận của Ngài. Theo Blaise Pascal, mọi sự tự do, vĩ đại, đau khổ, hạnh phúc hay mục đích cao nhất của tư duy... của con người đều xuất phát từ Ngài và trở về với Ngài. Sự sống, bản thể, tinh thần của chúng ta đều vì thân thể – Đức Giêsu. Blaise Pascal cho rằng: “... là một bộ phận nghĩa là chỉ có sự sống, bản thể, cũng như chuyển động thông qua tinh thần của thân thể, và vì thân thể... Chúng ta yêu bản thân, bởi bản thân chúng ta là bộ phận của Đức Giêsu. Chúng ta yêu Đức Giêsu, bởi Ngài là thân thể mà chúng ta là bộ phận. Tất cả là một. Một ở trong thân khác, như Tam vị (les trois personnes)” (Pascal, 2020, p.192-193).

Xét đến cùng, nguồn gốc của bản chất con người dù là tự nhiên hay tư duy thì cũng đều xuất phát từ Đức Giêsu, mọi hành động, cảm xúc, tư duy của con người đều xuất phát từ Ngài, thuộc về Ngài.

Thứ hai, Blaise Pascal chưa nhìn thấy bản chất con người dưới góc độ xã hội

Theo quan điểm của triết học Mác – Lênin, con người có tính xã hội trước hết bởi bản thân hoạt động sản xuất của con người là hoạt động mang tính xã hội. Trong hoạt động sản xuất, con người không thể tách rời xã hội. Tính xã hội là đặc điểm cơ bản làm cho con người khác với con vật. Bởi cơ sở của tư duy chính là hoạt động thực tiễn của xã hội. “Những miền sâu thẳm của tâm linh” cũng không thể nào có được nếu như không có hoạt động mang tính xã hội và những quan hệ xã hội của con người. Quan hệ xã hội là quan hệ bản chất, bao quát nhất trong mọi hoạt động của con người, trong lao động, sinh con và cả trong tư duy.

K. Marx nói: “Trong tính hiện thực của nó, bản chất con người là tổng hoà các mối quan hệ xã hội” (Marx & Engels, 1995a, p.11). Những quan hệ xã hội ấy thể hiện trong toàn bộ hoạt động cụ thể của con người. Chỉ có trong toàn bộ những quan hệ xã hội cụ thể, con người mới có thể bộc lộ và thực hiện bản chất thực sự của mình. Chính bản tính xã hội là phương tiện bản chất nhất của con người với tư cách “người”, phân biệt con người với các tồn tại khác của giới tự nhiên. Con người là một bộ phận của giới tự nhiên, nhưng, con người

hoàn toàn khác với con vật trong mối quan hệ với tự nhiên bởi con người có khả năng tái sản xuất ra toàn bộ giới tự nhiên.

Trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal, vấn đề con người được ông trình bày dưới góc độ tự nhiên và góc độ tư duy. Trong đó, chính yếu tố tư duy là cái giúp cho con người khác biệt về chất so với các loài khác.

Blaise Pascal cho rằng, bản chất con người hoàn toàn tự nhiên, theo nghĩa là mọi người như loài thú và bản chất con người luôn luôn thay đổi theo điều kiện tự nhiên, hoàn cảnh bên ngoài. Bản chất tự nhiên đã bộc lộ ra điểm yếu của con người nhưng sự tồn tại đó của nó là điều hiển nhiên. Sự tồn tại đó khiến cho con người ngay trong đời sống của mình luôn khát khao vươn lên để nhận thức cái vô hạn; mặt khác, lại thừa nhận sự hạn chế trong khả năng nhận thức của mình.

Bên cạnh đó, Blaise Pascal nhấn mạnh đặc điểm cũng như sức mạnh của con người chính là biết tư duy, ông đưa ra luận điểm nổi tiếng: “con người chỉ là một cây sậy, thứ yếu đuối nhất trong thiên nhiên, nhưng đó là một cây sậy biết tư duy” (Pascal, 2020, p.145). Yếu đuối bởi vì một ngọn gió hay một tác động của tự nhiên cũng khiến con người bị tổn thương, con người chỉ là một yếu tố trong tự nhiên bao la, con người không phải là tất cả. Tuy nhiên, bản chất tư duy lại giúp cho con người khác biệt hoàn toàn về chất so với các loài khác.

Như vậy, trong bản chất con người, Blaise Pascal chỉ thấy bản chất tự nhiên và bản chất tư duy mà chưa nhìn thấy được bản chất xã hội của con người. Điểm khác nhau giữa con người và con vật theo Blaise Pascal chỉ dừng lại ở chỗ con người biết tư duy, con vật thì không. Theo quan niệm của K. Marx, “con vật chỉ tái sản xuất ra bản thân nó, còn con người thì tái sản xuất ra toàn bộ giới tự nhiên” (Marx & Engels, 2000, p.137) và con người “bắt đầu phân biệt với súc vật ngay khi con người bắt đầu sản xuất ra những sinh hoạt của mình...” (Marx & Engels, 1995a, p.29).

Chính vì không nhìn thấy bản chất xã hội của con người, nên trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người nói riêng và vấn đề con người nói chung chưa thấy được vai trò và khả năng của con người trong thế giới.

2.3. Đặc điểm tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người

2.3.1. Tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người mang tính nhân văn khá sâu sắc

Tính nhân văn trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal thể hiện rõ ở việc ông xem bản chất con người là trung tâm trong các luận giải, phân tích và chú trọng giải thích những vấn đề liên quan đến bản chất con người. Theo đó, bản chất con người được Pascal xem xét từ khía cạnh tự nhiên cho đến khía cạnh tư duy và cố gắng phân tích những khía cạnh đó để khẳng định vị trí đặc biệt của con người trong thế giới.

Blaise Pascal đề cao giá trị của con người (ở tư duy), nhấn mạnh bản chất tư duy của con người; tìm hiểu đời sống nội tâm của con người; đưa ra những luận giải về nguồn gốc bản chất của con người. Ngay những trang ghi chú đầu tiên trong *Pensées – Suy tưởng*,

Blaise Pascal đã đưa ra câu hỏi “con người trong tính vô hạn là gì?” và “cuối cùng, con người là gì trong tự nhiên?”.

2.3.2. Tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất con người được khai thác dưới nhiều góc độ

Xuyên suốt hành trình tư duy của mình, con người là trọng tâm mà Blaise Pascal hướng đến và tập trung luận giải dưới nhiều khía cạnh khác nhau. Con người bên cạnh bản chất tự nhiên, vốn có thì còn có bản chất tư duy, bản chất con người là sản phẩm của Thiên Chúa, là một bộ phận của toàn thể.

Bản chất tự nhiên của con người là xuất phát điểm của Blaise Pascal trong khi bàn về bản chất con người. Chính bản chất tự nhiên thể hiện sự tồn tại của con người, sự tồn tại này thể hiện một cách yếu đuối trước tự nhiên, tựa như “một cây sậy” – một thực thể nhỏ bé, chỉ một ngọn gió, một tác động nhỏ của tự nhiên cũng khiến con người tổn thương. Tuy nhiên, chính sự yếu đuối, nhỏ bé này lại là động lực giúp con người trở nên khác biệt so với các loài khác.

Bản chất tư duy của con người giúp con người trở nên khác biệt về chất so với tất cả các loài khác. Con người “là một cây sậy... biết tư duy”, con người biết được sự yếu đuối, nhỏ bé và bất lực của mình trước vũ trụ bao la, rộng lớn, con người biết được lí do vì sao mình chết, vì sao mình tổn thương, còn những loài khác thì không biết điều đó.

Bản chất con người là sản phẩm của Thiên Chúa, theo Blaise Pascal, con người là bộ phận của Đức Giêsu, Ngài là toàn thể và con người là bộ phận. Như vậy, con người trong tư duy của Blaise Pascal không hề có tự do thực sự về thể xác hay tư duy, dù cho cố gắng, nỗ lực như thế nào thì cũng chỉ là một bộ phận, trong vòng giới hạn tự do của Ngài.

2.3.3. Bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal chứa đựng yếu tố duy lí

Là một nhà toán học, Blaise Pascal cho rằng, tính tất yếu và phổ biến của tri thức không thể được tạo ra trong môi trường kinh nghiệm cảm tính. Vấn đề bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal chịu ảnh hưởng yếu tố duy lí. Blaise Pascal đặc biệt đề cao vai trò của tư duy và cho rằng, chính tư duy mới là cái quyết định đặc điểm và sức mạnh của con người, theo ông: “Con người có thể mất tay, mất chân, thậm chí không đầu, nhưng chúng ta không thể tưởng tượng con người không có tư duy; toàn bộ phẩm giá con người nằm ở tư duy” (Pascal, Lesson II, Thesis XI), và ông khẳng định: “con người chỉ là một cây sậy, thứ yếu đuối nhất trong tự nhiên, nhưng đó là một cây sậy biết tư duy” (Pascal, 2020, p.145).

Blaise Pascal chú trọng bản chất con người ở cả phần “con” và phần “lí tính”, cái chiếm vị trí tương đương với cơ thể, “lí tính” tuy không thể hiện ra nhưng có một vị trí rất quan trọng, là cái giúp con người nhận thức về mình và về mọi sự vật, hiện tượng xung quanh. Blaise Pascal khẳng định: “Lí tính của chúng ta chiếm vị trí tương tự như cơ thể của chúng ta trong không gian của tự nhiên, nhìn từ hai phía: liên quan đến mục tiêu của anh ta, và sau đó anh ta vĩ đại và không thể so sánh được, hoặc số đông nhìn như thế nào, họ đánh giá như thế nào, chẳng hạn như bản chất của một con ngựa hoặc một con chó, cho dù chạy

tốt và cho dù có một tính khí tốt, thì người đó sẽ tỏ ra ghê tởm và đau khổ.” (Pascal, n.d, МЫСЛИ, Статья II, Тезис II (Lesson II, Thesis II)). Như vậy, lí tính, tư duy, cái chiếm vị trí quan trọng tương tự như thân thể con người trong không gian của tự nhiên và giúp con người trở nên vĩ đại hơn tất cả các loài khác, con người dù tốt về thể chất như các loài vật thì cũng tự cảm thấy ghê tởm nếu không có tư duy, “lí tính”.

3. Kết luận

Quan điểm nổi tiếng “con người... là một cây sậy biết tư duy” đã bao trùm toàn bộ tư tưởng triết học của Blaise Pascal về bản chất tự nhiên cũng như bản chất tư duy của con người. Theo quan điểm của Blaise Pascal, phần “tự nhiên” đã giúp con người tồn tại như bao loài khác trong tự nhiên, dù nhỏ bé, yếu đuối nhưng luôn khao khát vượt lên trong mọi hoàn cảnh và phần “tư duy” giúp cho con người trở nên khác biệt về chất, có một vị trí đặc biệt mà không loài nào có được.

Tuy nhiên, do chịu ảnh hưởng của thời đại, yếu tố gia đình, sức khỏe và đức tin của chính bản thân đã dẫn đến việc xuyên suốt quan điểm của Blaise Pascal về bản chất con người bị bao trùm bởi yếu tố duy tâm tôn giáo; mục đích của việc “biện hộ tôn giáo” là dẫn dắt con người đi đến niềm tin tôn giáo, nương tựa nơi Thiên Chúa, con người là sản phẩm của Đức Giêsu và sẽ trở về với Ngài. Bên cạnh đó, Blaise Pascal cũng chưa nhìn thấy bản chất xã hội của con người – yếu tố quan trọng nhất giúp con người trở nên khác biệt về chất so với các loài trong tự nhiên theo quan điểm của triết học Mác – Lênin.

Nếu gạt bỏ những hạn chế do nhiều yếu tố mang tính khách quan và chủ quan, vấn đề bản chất con người trong tư tưởng triết học của Blaise Pascal mang nhiều giá trị, ý nghĩa lí luận trong nghiên cứu về con người và giải quyết những vấn đề liên quan đến con người, liên quan đến lĩnh vực “sinh hoạt tinh thần” nơi con người trong xã hội hiện nay.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Dinh, N. T., & Doan, C. (2018). *Lịch sử triết học phương Tây, tập 1 [History of Western Philosophy, vol.1]*. Hanoi: National Political Publishing House.
- France. In the Wikipedia Open Encyclopedia. Retrieved from: <https://vi.wikipedia.org/wiki/Ph%C3%A1p>
- Lenin, V. (2005). *Lenin Toàn tập, tập 2 [Lenin Full episode, vol.2]*. Hanoi: National Political Publishing House.
- Marx, K & Engels, F. (1995a). *C. Mác và Ph. Ăng-ghen Toàn tập, tập. 3 [Marx and Engels Full episode, vol.3]*. Hanoi: National Political Publishing House.
- Marx, K. & Engels, F. (2000). *C. Mác và Ph. Ăng-ghen Toàn tập, tập 42 [Full episode, vol.42]*. Hanoi: National Political Publishing House.

- Ministry of Education and Training (2008). *Triet hoc Mac – Lenin [Marxist-Leninist Philosophy]*. Hanoi: National Political Publishing House.
- Pascal, B. (2020). *Pensees – Suy tuong*, (translated by Quach, D. D.). Hanoi: Social Sciences Publishing House.
- Pascal, B. (n.d). *Suy tuong*. Retrieved from: <http://vzms.org/pascal.htm>
- Pascal, B. In Open Encyclopedia Britannica. Retrieved from: <https://www.britannica.com/biography/Blaise-Pascal>
- Pham, V. T. (2013). Vua Louis XIV của nước Pháp [King Louis XIV of France]. *Historical Research website*. Retrieved from: <https://nghiencuulichsu.com/2013/01/19/vua-louis-14-cua-nuoc-phap/>
- Rosen, S. (2004). *Triet hoc nhan sinh [Philosophy of Human Life]*, (translated by Nguyen, V. S., Luu, V. H. & Nguyen, D. P.). Hanoi: Labor Publishing House.

**THE PROBLEM OF HUMAN NATURE
IN BLAISE PASCAL’S PHILOSOPHICAL THOUGHT**

Nguyen Tran Minh Hai

Ho Chi Minh City University of Education, Vietnam

Corresponding author Nguyen Tran Minh Hai – Email: haintm@hcmue.edu.vn

Received: September 12, 2022; Revised: November 18, 2022; Accepted: November 28, 2022

ABSTRACT

The man in Blaise Pascal’s philosophical thought is of nature, the nature of thinking with the famous claim that, “man... is a thinking reed,” a thinking man or “nature’s most peculiar creature” (Pascal, 2020, p.51) and human nature is a product of Jesus. From the essence of nature and thinking, man reveals contradictions: contradictions between soul and body and contradictions between greatness and misery. To resolve those contradictions, according to Blaise Pascal, the only way is to believe and love a religion that can understand man – Jesus. This article focuses on presenting the problem of human nature in the philosophical thought of Blaise Pascal with the following contents: Natural nature, the nature of human thinking, and human beings are products of God. Then, judgments and assessments are drawn about the value and limitations of Blaise Pascal’s philosophical thought on the human problem.

Keywords: Blaise Pascal; essence; nature; philosophy; people; thinking